

ל. פשר עגנון

מאת ראובן רבינוביץ

רוחני של עגנון: אהב לשער השערות ולראותן כוודאות. תכ" לית המאמר היא: "לבדוק אם אמנם קיים העדר קודלציה בין הסרטים השונים המשונים ביצירה זאת... או שפן הנמנע הוא להפריד ביצירת מופת בין תוכן לאמצעים, ובין אמצעים לאמצעים" (107). בעמרו על המשמעות הר אידיאית של הסיפור, תרצה מבחין בשלשה מוטיבים: "המוטיב הרא" שון הויסטוריה הקבוע, שהוא גם מוטיב יסוד בכל יצירתו של עגנון. הוא הויקה בין הדת הכתובה ל הטורה ובין מידת מימושה בחיי היהדות. מוטיב זה משתמע מכלל הסיפור כולו ואף מכותרתו, שכן המלים "עידו ועינם" מהוות בשיי נוי סדר אנתיתיהן את המלים: יעוד ומעין: "כלומר מעיינות הר תורה ויעודה" (108). קביעתו זו היא כשלעצמה הברקה מעניגת סבועה במידת הקביעה השויתור תית שאינה מתחייבת מגופו של הטכסט הנידון. קביעה זו מצמר צמת את משמעות הסיפור בגנולר תיה הצרים של הסימבוליקה הר לאומיות.

כך מסתבר אף בציין המוטיב השני שבסיפור: "הויקה שבין המקורות הכתובים והמסורים — כלומר התורה בכלל ובלבושה המיסחורי ביותר הקבלה בפרט ובין המחקר במדעי היהדות" (108). המוטיב השלישי בהארתו של טוכנר מצמצם עוד יותר את מארג הסיפור בציינו את: "לבטי הוויתו האישיים של המספר". המאנק בין האמן שבו ובין ההוקר (!)... עגנון לא נתפחה... לפיחויי המחקר על אף ידיעותיו המוסלגות וכושרו המדעי הבלתי מפקסק גשאר נאמן לשירה ש מגמתה הלצגיטימית ביהדות המ סודתית היא קילוס דרמי השם" (109).

מידת הצימצום של מרחב היציר לה הספרותית מאפיינת את מסקי ניתיו המכריקות של טוכנר בפיע נוח הסיפור: "עד עולם" בו מחברו קושר קטרוג על המהפכה ההילוגית בהוויית העם ועל מחר לליה ומטפחיה בספרות העברית החדשה ובמחקר הראציונלי של חכמת ישראל" (129). כך מזהה טוכנר את העיר גומלידתא, שבי סיפור, כ"בעלת משמעות משול שת כאחת: א) מסורת היהדות היראית ההיסטורית; ב) שומרון האלילית; ג) היהדות המודרנית (134). דברי הפרשנות המקוטעים לסיפורו של עגנון: "הדום וכסא" (153 — 167) חוחמים במסקנה: "מן הנמנע שלא להכיר, כי הדום וכסא — הסיפור הסתום ביותר הוא בעצם ההצגה הגלויה ביותר על דעותיו ואמונותיו של עגנון על דמות המספר בסיפוריו. הוא מודה, כי עוצבו בהם שני העולמות, העולם הזה והעולם הבא — בסוברניות אמונתית שוות חוקף ושוות ערך, אולם כאחת אין הוא נמנע מלהטעים את העדפתו האידיאית והאידיאלית המוחלטת של העולם האחד על פני משנהו... זאת ולא אחרת אומר ש" עגנון בסיפורו, "הדום וכסא" (167). קביעה פסקנית זו עומדת בסתירת מה לדבריו של טוכנר עצמו: התיחודה הנכספת ליצירת קני מידה מוחלטת להערכה אובייקטיבית חד משמור תית היא... כל הפרכה מוחלטת היא אשלית שוא (171). אין זאת כי למרבה האירוניה, הפכה ביי קורתו של טוכנר עצמו "עדות ללהץ בלתי גלאה של האינטלקט על התגובה החווייתית" (171).

אפשר שפרק זה "על חקר יציר רתו של עגנון" הוא חשבון נפשו של טוכנר המבקר היודע כי "היצירה שגדילה היא מן הביקור רת מזימה אותה בקביעות ובעקר בות" (178). ומכאן יש להטיל ספק אף במסקנותיו הפסקניות ביותר.

אכופת מאמרו של ההוקר והי מוטיב טוכנר ז"ל, נחלקת לרבעון מוטיבים מדורים אלו, נק" ביו בידי העורך והוצאה ש" ביקשו להציב, נפש" לבעל הר מאמרים, שלא זכה לראות את שיטתו בקבצת למסכת אחת, ומי כאן ואסר האחדות והכפילות העניינית הרבנות שבספר זה. ואף על פי כן, קו לקו, מסתמנת דרכי של המנוח טוכנר בחקר יצירת עגנון, והיא המשווה חשיבות ל" דבריו, עד כדי הערכה והריצת דין.

המדור הראשון, הגראה כמגור בש ביותר, אם כי אינו הגועז ביותר שבספר זה, עוסק בדיונים על היצירות: "הכנסת כלה" ו"תמול שלשום". יחודה של היציר רה: "הכנסת כלה" בספרותנו הר חדשה, אבע אליבא דטוכנר מ" עצם העובדה, כי על אף זיקתה, כאמור, לצורות אופיניות מסוימות בפרוזה העברית של ימי הבינים, יש בתבניתה הגרנדיוזית, משום מפנה יסודי בספור העברי המקורי בכלל, ובספור היראי בפרט" (34). הצדק עם טענה זאת המבליטה גם את החידוש הסטרוקטורלי הר בולט, "ביכלתה להבליע פרטים שוני זמנת בקונצפציה חד מהור תי" (34). טוכנר מצביע על מקר מו של "החכם הירושלמי" ביצירה, וטוען, כי "הזהות בין החכם מ" ירושלים ובין דמות המספר ב" אורח גטה ללון" זב"עד הגה", שוב אינה נתנת להכחשה" (54). קו זה מאפיין את טוכנר לכל אורך ספרו, שעה שהוא מבקש באמצעות: "זיהוי האני האוסר" ביוגרפי" (247—255) עם "האני המספר" לבכט את "ההוכחה לי הפיפה המוחלטת של הדמות שבי ספרות, והדמות שבמציאות" (54). כיוצא בזה טוען טוכנר בפרק הדן "בתמול שלשום", "שעולם יצירתו של עגנון טובב עליו עצמו הוא גיבורה והיא ידיו" (74). במאמר המענין: "תגובת היוצר על חקר יצירתו" (220—200), שואל טוכנר שאלה ריטורית, שהיא עזרת לתמשך אותו קו מחשבה שבא לידי ביטוי בדוגמאות הקוד מות: "ודעתו של עגנון מהי" ? (205). מכאן מסתברת גישתו של בעל "פשר עגנון" כגישה המבי קשת להאיר את פשר מקומו של עגנון בסיפוריה, גישה זו רהוקה מהחאים לדברי המחבר עצמו בספרו, כי "היצירה עצמה שהיא סוברנית אטילו לגבי יוצר רת היא ולא כל גורם אחר זולתה קובעת את אריות מחקרה וכוסה את מרותה על החוקר. שימוש באמצעי ניתוח ובביקורת ספרות תית שאינם מותנים במהותה אר שאינם מופכים את סגולותיה הר אמאנאנסיות הוא שימוש שוא שאינו פוגם ביצירה אלא בביקורת בלבד" (98).

המדור השני שבספר הכלל מאמרי פשר על סיפורים מיוחדים באופים, פותח בבידור צורת ואמצעים אסתטיים ("הטכניקה של הפנים האחרות") בסיפורי עגנון. במדור זה בא לידי ביטוי: "הר אינטלקט המולש ובלש" (98) המבויק ומסגין: "על ידי שיטת תרכבה" (104) שלפרקים עוברת על מידותיה את "סגולות... הגילוי והגירוי המשמשה" (103) את המבקר המבקש, לזלזות על גווי הסיפור ולחשוף את שכבותיו הר בעלמות" (102).

בפתח מאמרו: "פשר עידו ועיגה" (106—122) מצטט המבקר כמוטו את השורה מתוך "עידו ועיגה" (עד הגה שמ"ח) שיש גה משום עדות המבקר על שיטתו ודרכו בביקורת, ובפיענוח יציר

(*) משולם טוכנר: "פשר עגנון", הוצאת אגודת הסופרים ב" ישראל ליד הוצאת מסדה תשכ"ה.